

KELAJAK LIDERLARI: BOLALARDA YETAKCHILIK QOBILİYATLARINI RIVOJLANTIRISH

Qodirova Nozimaxon Qaxramonjon qizi

Farg'ona davlat universiteti talabasi
<https://doi.org/10.5281/zenodo.15697096>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 10-Iyun 2025 yil
Ma'qullandi: 14-Iyun 2025 yil
Nashr qilindi: 19-Iyun 2025 yil

KEY WORDS

yetakchilik, bolalar tarbiyasi, rivojlanish, liderlik fazilatlari, ta'lim, tashabbuskorlik, soft skills (yumshoq ko'nikmalar), ijtimoiy faollik, psixologik yondashuv..

ABSTRACT

Ushbu maqolada bolalarda yetakchilik qobiliyatlarini erta yoshdan shakllantirishning ahamiyati, bu boradagi samarali usullar va pedagogik yondashuvlar tahlil qilinadi. Shuningdek, bolalarning ijodkorligi, mustaqil fikrlashi hamda jamoada ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish orqali ularni kelajak liderlariga aylantirish imkoniyatlari yoritilgan

Bugungi globallashuv jarayonida jamiyatga yangi qarashlarga ega, mustaqil fikrlovchi, tashabbuskor va yetakchilik qobiliyatiga ega avlod zarur. Yetakchilik bu faqat boshqalarni boshqarish emas, balki mas'uliyatni o'z zimmasiga olish, to'g'ri qarorlar qabul qilish, jamoada ishlash va boshqalarni ilhomlantira olish qobiliyatidir. Ushbu fazilatlar bolalikdan shakllana boshlaydi. Shu bois, maktabgacha va maktab yoshidagi bolalarda yetakchilik salohiyatini erta bosqichdan rivojlantirish muhim sanaladi.

Bolalardagi yetakchilik qobiliyatlari tug'ma emas, balki atrof-muhit, tarbiya va tajriba orqali rivojlanadi. Oila bu ilk yetakchilik ko'nikmalari shakllanadigan makondir. Ota-onalar bolani mustaqil qaror qabul qilishga, o'z fikrini erkin bildirishga, muammolarni hal qilishga undasa, bu bolada ishonch, tashabbuskorlik va javobgarlik hissini kuchaytiradi. Shuningdek, maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalarga guruh bo'lib ishlash, rolli o'yinlar o'ynash, kichik rahbarlik vazifalarini topshirish orqali yetakchilik fazilatlari bosqichma-bosqich rivojlanadi.

Psixologlar fikricha, bolada yetakchilik salohiyati quyidagi ko'nikmalar orqali namoyon bo'ladi: o'z fikrini aniq ifodalash, muammoni hal qilishda faol bo'lish, tengdoshlar bilan muloqotda tashabbus ko'rsatish, empatiya va boshqalarga yordam berish istagi. Bu ko'nikmalarni rivojlantirish uchun ochiq muloqotga asoslangan muhit, bolani tinglaydigan va unga ishonch bildiradigan kattalar kerak bo'ladi.

Ta'lim tizimi ham bu borada muhim o'rin tutadi. Dars jarayonlarida bolalarni faollikka, mustaqil fikrlashga, lider sifatida chiqishlariga rag'batlantirish kerak. Turli loyihalar, bahs-munozaralar, jamoaviy topshiriqlar bolalarning tashabbuskorlik va jamoada ishlash ko'nikmalarini oshiradi.

Kelajak liderlarini tarbiyalash bu uzoq muddatli, ammo muhim jarayon. Agar har bir bola o'zida liderlik salohiyatini namoyon qilish imkoniyatiga ega bo'lsa, u hayotda o'z o'rnini topa oladi, jamiyatga foydali shaxs sifatida shakllanadi. Shu sababli, bolalarda bu qobiliyatlarni erta aniqlash va to'g'ri yo'naltirish har bir ota-ona, pedagog va jamiyatning muhim vazifasidir.

Bolalik davri shaxsning asosiy fazilatlari shakllanadigan eng muhim bosqichlardan biri hisoblanadi. Shu sababli, yetakchilik qobiliyatlarini aynan erta yoshdan rivojlantirish, kelajakda mas'uliyatli, tashabbuskor, innovatsion fikrlaydigan liderlarni voyaga yetkazish uchun zamin yaratadi. Mazkur maqolada bolalarda yetakchilik salohiyatini aniqlash, uni rivojlantirish yo'llari, pedagogik yondashuvlar hamda ota-onalar va o'qituvchilarning o'rni haqida so'z yuritiladi. Zamonaviy jamiyatda raqobatbardoshlik, tezkor qaror qabul qilish va muammolarga innovatsion yechim topish qobiliyatlari har qachongidan ko'ra muhimroq bo'lib bormoqda. Shu nuqtai nazardan qaralganda, yetakchilik fazilatlari har bir bolada shakllantirilishi lozim bo'lgan asosiy shaxsiy xususiyatlardan biridir. Yetakchilik bu tug'ma qobiliyat emas, balki uni to'g'ri yo'naltirilgan tarbiya va ta'lim orqali rivojlantirish mumkin bo'lgan ijtimoiy-psixologik ko'nikmadir.

Bugun dunyo miqyosida ta'lim tizimlari bolalarda "yumshoq ko'nikmalar" (soft skills), ya'ni muloqot, muammoni hal qilish, jamoada ishlash, boshqalarga rahbarlik qilish va murosaga kelish kabi yetakchilikka asos bo'ladigan jihatlarni rivojlantirishga qaratilgan yondashuvlarni joriy etmoqda. Ayniqsa, yosh bolalarning tabiiy qiziqishi, faolligi va o'zini namoyon qilish istagini to'g'ri yo'naltirish orqali ularda mustahkam ijtimoiy kompetensiyalar shakllantiriladi.

Shuningdek, yetakchilik tarbiyasi milliy qadriyatlar va madaniyat bilan uyg'unlashtirilgan holda olib borilsa, nafaqat bilimli, balki vatanparvar va ma'naviy yetuk shaxslarni tarbiyalashga erishiladi. Shu bois, yetakchilik qobiliyatlarini rivojlantirish bugungi ta'lim va tarbiya tizimining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lishi lozim.

Bolalarda yetakchilik qobiliyatlarini rivojlantirish - bu nafaqat ta'lim tizimining, balki butun jamiyatning dolzarb vazifasidir. Yetakchilik fazilatlari tug'ma bo'lishi mumkin, biroq ularni atrof-muhit, tarbiya, ta'lim va hayotiy tajribalar orqali shakllantirish va mustahkamlash ham muhimdir. Maktabgacha ta'lim muassasalari va maktablarda interaktiv usullar, rolli o'yinlar, guruhli loyihalar orqali bolalarda tashabbuskorlik, mas'uliyat, mustaqil fikrlash, muloqot madaniyati kabi muhim ko'nikmalarni rivojlantirish mumkin. Shuningdek, ota-onalar va o'qituvchilarning hamkorligi, bolaga nisbatan ishonch va qo'llab-quvvatlash muhitini yaratish ham liderlik salohiyatini yuzaga chiqarishda muhim omil hisoblanadi.

Bolalarda yetakchilik qobiliyatlarini shakllantirish va rivojlantirish uzoq muddatli hamda tizimli yondashuvni talab qiladi. Har bir bola o'ziga xos shaxsdir va yetakchilik qobiliyati har xil ko'rinishda namoyon bo'lishi mumkin. Shu sababli, tarbiyaviy jarayonlarda individual yondashuv muhim o'rin tutadi.

Yetakchilikni rivojlantirishning eng samarali usullaridan biri rol o'ynash o'yinlaridir. Bu orqali bola o'zini boshqalarning o'rniga qo'yib ko'rishga, jamoani boshqarishga, muammo yechimini topishga o'rganadi. Ayniqsa, "rahbar" va "jamo" rollari bolada mas'uliyat, tashkilotchilik va ishonchni oshiradi.

Yana bir samarali usul jamoaviy topshiriqlarni tashkil etishdir. Guruhda ishlash davomida bolalar fikr almashadi, boshqalarning nuqtayi nazarini eshitadi va qaror qabul

qilishda ishtirok etadi. Jamoada lider sifatida ajralib turish uchun bola o'z fikrini ochiq ayta olishi, boshqalarni rag'batlantira olishi kerak.

Loyihaviy metod ham bolalarning yetakchilik salohiyatini ochishda muhim rol o'ynaydi. Bola mustaqil ravishda mavzu tanlaydi, reja tuzadi, jamoani birlashtiradi va loyihani taqdim etadi. Bu jarayonda u tashabbuskorlik, mas'uliyat va natijaga erishish uchun harakat qilishni o'rganadi.

Motivatsiya va rag'batlantirish ham muhim omildir. Bola biror ishda muvaffaqiyatga erishganda uni maqtab, ijobiy baholash, yetakchilikka bo'lgan ishtiyoqini kuchaytiradi. Shu bilan birga, bolaning fikrini tinglash, unga tanlov huquqini berish ishonchni mustahkamlovchi omillardandir.

Shuningdek, ijtimoiy faoliyatga jalb qilish masalan, tadbirlarda qatnashish, kichik rahbarlik vazifalarini bajarish bolani o'ziga ishonchli, tashabbuskor va mas'uliyatli bo'lishga o'rgatadi.

Xulosa qilib aytganda, bolalarda yetakchilik qobiliyatlarini rivojlantirish kelajakda ijtimoiy faol, mas'uliyatli va tashabbuskor shaxslarni tarbiyalash uchun muhim poydevor bo'lib xizmat qiladi. Bu jarayonni muvaffaqiyatli tashkil etish uchun ta'lim muassasalari, oilalar va jamiyat vakillari o'zaro hamkorlikda harakat qilishi zarur. Erta yoshdan boshlab bolalarning ichki salohiyatini yuzaga chiqarishga yo'naltirilgan tizimli ishlar ularni kelajakda muvaffaqiyatli liderlar sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. I.Shukurov, Liderlik va boshqaruv: ta'lim jarayonida yetakchilik qobiliyatlarini rivojlantirish, –2020.
2. T.A.Maksimova, Bolalarda liderlik qobiliyatlarini rivojlantirish: psixologik yondashuvlar, – 2018.
3. D.Yusufov, Pedagogik jarayon va bolalarda yetakchilik qobiliyatlari, –2021.
4. F.Shamilov, Liderlik va tarbiya: bolalar va yoshlar uchun, –2019.
5. G.Jumayeva, Bolalarda yetakchilik salohiyatlarini rivojlantirishda o'qituvchining roli, 2020.
6. Z.Akilov, Bolalar psixologiyasi va liderlik qobiliyatlarini shakllantirish, 2020.
7. F.Xasanova, Bolalar va yoshlar uchun liderlik ko'nikmalarini rivojlantirish., –2018.
8. O'zbekiston Respublikasi Ta'lim Vazirligi, Ta'limda innovatsiyalar: bolalarda yetakchilik qobiliyatlarini rivojlantirish, –2020